Otto Schneid
Papers

6:9

Future Education and Art

ד״ר נפתלי שניצר: (1)

החינוך הדתי והאמנות.

א. ערכי השכלה וחינוך.

שורות אלה מכוונות לתנאי שלום וחיים כתיקונם, המאפשרים פעולה חינוכית במלוא היקפה. ועוד הנה העצמאות נוספה תוך חידושים יסודיים. כשם שבשנים הרבות בשלום אין מתעלמים מן הסכנות האורבות לו ומגשימה לכן אף בתוך שעת החירום. כן דורשים גם בימי השלום והמפקידים הקשורים לו אחוז ידוע מכוחות העם. אמנם היה החינוך העברי בארץ-ישראל עצמאי למעשה עוד לפני העצמאות המדינית. אבל רק בשחרור המלא יעמיד את היסוד לפני השאלות העקרוניות של מטרות החינוך, תכנו ודרכיו ולא לראש בפני שאלת צמותו ומהותו של האדם אשר אליו שואפת ואשר לו מוקדשת עבודת מגדליו ומעצביו. השאלה לו כרוכה בביטוי של גדלות הגוף, פיתוח החושים ומתן תוכן נפשי-רוחני, שלוש קבוצות ערכים הנודעות לו מלו ו[illegible] ונמצבות בקנה המידה של אותה מטרה סופית.

(או יכולת לבוסיף)

לאור מטרה זו נראים בקירור-מה הערכים שהאמנות ויצירתה מוסיפים על התפתחותו של האדם הצעיר. ערכים אלו ניתנים בשתי מדרגות. המדרגה הראשונה מהווים ערכים השעשועים, השניה – ערכי תכונה של האופי האנושי. סוג הערכים הראשון הוא אפוא לימודי, והשני הוא חינוכי ממש. ננסה להגדיר קודם את ערכי ההשכלה.

[illegible] יצירתן התבטאו עמים ותקופות, גילוי [illegible] בשתי צורות את קיומן האופייני. האחת, הספרות, מוסרת לזכרון הדורות הבאים לא של הווי עם וחקרה עד הרגשות העדינים המפעמים את הלשון אולם גבולותיה מסומנים ע״י גבולות לשונו. אמנם יש העתקות ומאמנות ותרגומים אבל אין הספרות לבין, אלא בכלל זה, של עם אחר יכירוה ספרות בלבד. האמנות הפלסטית לשלוש סוגיה הארכיטקטורה, הפיסול והציור, גם [illegible] היא אספקלריה אדירה [illegible] ובעמנה [illegible] באורך ימים ובנושא נאמן של שלה של הספרות. הפצת יצירתן של יצירות תרבות אלה אמנם אינה [illegible] בניגוד [illegible] בעצומה של הספרות ביחוד מאז ימי הדפוס. [illegible] (בניגוד לה אין לאמנות)

גדולות לשנויים. כשם שנוחה הוא הבלתי קיים, כך מוסרות לנו יצירותיה את דבר הגרעיניות השונות ביותר של קרקע החברות ושל מבנה המחשבה. אנושית בשנשתחרר ממצוות קבועות, שאינן מוזכרות לא ע"י הבודבור עצמן ואף לא ע"י גל נגבב, נכון אפוא שהאמנות והלימודים המקורבים אליה הם אחד המקורות העשירים ביותר של התרבות,

עצם ערכם החינוכי.

בצדים ומשלחות עמים שנבראו זה כבר מעל פני האדמה נראים וחיים לעינינו בזכות יצירותיהם האמנותיות, ועולמות שאבדו זה מכבר רק מתוך לפני היצירה הבתה הראשון נפתחים לפנינו בדמויות ממשיות וביופעות דמיוניות. תרבויות שאין להן עוד זכר ושם מגלות לנו את סודותיהן במבודותיהן החיות האלה, והיצירות לנו מתוך ביטוייהן האחרות מתקרבות אלינו עד כדי מגע ישיר רק בזכות האמנות. היא אפוא המקרבת את הרחוק ופותחת מקורות חדשים ועמוקים. מלבד לקח האמנות עצמה נוחלים עוד לפי יצירות האומה אותה, כגון מנהגים שונים החל ממלבושי הפראות וגמור במתורבתים לאמיניהם או הגלגולות התלבושות. מכאן מובילות דרכים ישרות (ומקצרות כבר סלולות) להחיאת לימודי מקצועות אחרים, כמו תנ"ך, היסטוריה, גיאוגרפיה, ספרות.

נראה זה שלבה כל מערכת לימודים מבוגרת ואת יצוגה בהעלאת האדם, בהעשרתו ובשיכלולו, נכון של עלה לעצם ערכם החינוכי של לימודי האמנות ולימודים של אובונתיה. ערך זה מוגבר עוד של ע"י סקירה המיוחדת של האמנות ה„פלסטית".

בפעולה הפסיכולוגית הפיזיולוגית המאוחדת הבא בקליטת יצירותיה בדרך להעין לפי אופן היקלטה הריאי-ויזואלית, חזותית. אין זאת הגדרה מתארת בלבד, כי לא מעט מוסף ממנה. הלא אנחנו, היהודים, הורחקנו מתפיסה חזותית של החיים עד כדי כך, שגישה כזו היתה לנו להבחין יומם עברו, בשם שבה ללחמ"ה העיקריים דגוראי תחיתנו, אם תהיה לנו ותגיע עד שיא האדם היהודי. אמנם נותן ההסדבות, שבעם היהודי חי הרחק מערבים אסתטיים בתקופה ההרבה יותר קצרה מן המשוערת לפי הדעה המקובלת. עם הבדעים הרעננים של שיר השירים ושלפי חזונו הציורי עדיין לא עמד עם ישראל חרות את העולם ביפיו, אדרבא אל עדיין לא מצא לחוויותיו החזותיות.

3

את הביטויים המיוחדים לו. רק משלבי ימי־הביניים הגיעו אלינו שרידות יצירתו באמנות,
שעלתה לשיאים עילאיים שבכתבים מחוננים, כשאפשרו תנאי קיומו, ר׳.
לא רק בלבד שבצורת הגולה נמשכה, ונתנה פריה, אלא מעשי האמנים
היו אף דלמיני הבינוי והרציפות מלווים אמנות עממית, הכוללת
מקום מלאכה למיניה ועבודות נשים וילדים המצוינות בטוב טעם והמבוות מקוריות
להערכים האסתטיים שחיי היהודים נשובה עוד יותר יקרה מיצירות האמנות המצומצם
של המלה. רק עם האמנציפציה יבשו יונקותיה של אותה אמנות עממית, ואילו מחוץ לאירופה
ובמזרחה פרחה בצביונה מה עד ימינו. אצל יהודי אסיה ואפריקה הצפונית וגם בקרב יהודי
אירופה המזרחית פרחה בצביונה מה עד ימינו. הירידה (האמנותית) של כוחות אסתטיים־
חזותיים בישראל היא איפוא מאוחרת וחלקית בלבד, והשתלשלותו [illegible]
האופי היהודי בדברי רוחניות מופשטת אינה אלא יחסית. על יחסיות זו מעידים במיוחד
של גורמי תרבות חזותית חדשה בישראל, שהיו מביאים אותנו לידי תחיה רבתי, ללא של
הרע הרב שמצא את דורנו זה; ועליית כוחותינו האמנותיים מושלמת ע״י של נסיון
הנעשה בילדינו, כשמצאתנו לכשרונותיהם והגבלתי מושפעים מלומדים הדרכה מיני־
מאליה, האפשרות להם ביטוי חפשי. לפיכך אין רק פגיעת העינים איבאל רחוק ואין היא מטרת
חינוך רק לבצלאלי בצלאלינו.

האופי החזותי של האמנות הפלאסטית (מגדיר את) קל לזאת יקרוד בלבד. הרשמים (עם) שאנו מקבלים
ממעשי הפיסול, ממראותיהם החיצוניים ועוד יותר כשאנחנו נכנסים ומתרשמים מבפנים
מארגיימות בנייה פעולות נפשיות שאחד משרשיהן הוא בלי ספק בחוש המישוש. החוויה
הארכיטקטונית, אחת הגדולות בחוויות האסתטיות שבעולם כל לא תתכן בלי מנה
ידועה של חינוך והשכלה, מתייחסת לעצב הראיה ולעצבי המישוש, כשם
שחוויית המוסיקה מיוחסת למכשירים הקולטים את גלי השמיעה. גם הרשמים שמעשי
הפיסול נותנים לנו משתרעים עוד משהו מן הגילה החושית יותר של האצבע הרגשנית
וגם בהם ידבו זכרונות מישוש ראשונים. רק בציור נכנסו כל יסודות רשמי
החושים בקליטה הויזואלית הטהורה. החלל המצויר אינו עוד חלל ממשי והופיע
בליטות הגוף המצויר ושקעיו בתוך השטח של הממדים, נעשית העין
לבדה לגשר בין היקום החמרי ובין פעולות הנפש. האמנות, פרי ראית האצבע, היא המלמדת אותנו
לראות לא את עצמה בלבד, אלא של מרחבי העולם ומלואו שעינינו משיגה.

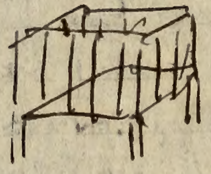

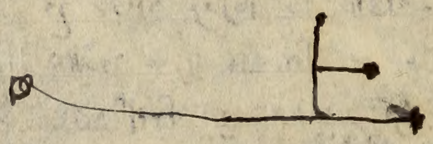

מכאן ליצירה אין הדרך עוד רחוקה. הגורם המרכזי האחד הוא הצורך להחזרת הנראה ולהנצחתו, עד כמה שרשמיו העמיקו חדור ונפגשו עם שאיפות ונטיות חזקות. הכוח המניע השני הוא הצורך להתבטא ע"י סימנים נראים לעין, לרשום בהם הרהורים, מצבים נפשיים, רגשות. בדרך כלל מצויים שני הגורמים יחד, כרוכים זה בזה, ולפי התנאים גובר פעם הגורם הראשון, האימפרסיבי, פעם השני, האכספרסיבי. מזון הוא, שעור מדרגת האמנות תלויה בפעולות אלו רק בהכרת ליקודים מסוימים ובראש וראשונה בהכרת יכולת מסוימת. ברם, מלבד היכולת הגבוהה של יחידי סגולה יש ברוב רבי אדם, ובייחוד קיימי נעוריהם, יכולת טבעית טובה, הנוטה בעשייה תוצאות מאחות ולעתים אפילו מפליאות, אם אינה מתקלקלת מתוך התנאים. צריך לומר כי הנוצר אינו [illegible] של גידול אמנים גאוניים; ספק אם הגאונות הבאה כולה [illegible] המגביר ומבנות פרגוניות. שאלתנו היא שאלת חינוך הטעם לפעולות ולתנועות חושים בריאות ופעולות נפשיות בריאות, ורק בריאות והבאה כמאת עשויה להביא לידי עליה ניכרת ולהבאה בתחות גם יצירה במלוא מובן המלה.

אל נשכח את הדרבה הנוספת, שבהמלוה גם את עצם הערכים החינוכיים של האמנות והיצירה. לשם הדגמה יספיק לנו פרט אחד מתוך העולם הנקרא בשם הציביליזציה. אמנם יש בה יצירות עם עצמות מפליאות אותנו ע"י המהירות שבה ניבנו על פי תכניות גאוניות ומאמצים מרובים. אבל מפעליה האדירים, הנותנים לבנין רגשי הערצה ומרוממים את רוחנו מול עולמנו הקטן, נוצרו בימי [illegible] דורות ועבוד יש גם יצירות כנייה אחבים כמה שנקמתן ארבה מאות בשנים, בני החברה שבשעה מעשים בקירים כאלה, נתנו בהם את מחשבותיהם, את יגיעת כפיהם, את עמלם וגם את לבם, והיטב ידעו, כי לא יראו את הבנין גמור בתפארתו וכי גם בניהם ובני בניהם לא יבואו על שכרם. מה יקר הלקח שמסירות נפש כזאת עשויה לתת לנו שנכיר את ערכה גם את תולדות חייהם של אמנים גדולים שיש בהן כדי להיות דוגמא מופת להתלמד עליה.

כנגד מלחמותיהם של אישים אלה, אתבקש לסמל את ההיסטוריות, ונגבז את הפיטויים הברורים והמאושרים של חייהם ורוחם, נגביל את ים היצירות שנוצרו בעילום שם, ולנו המספרות גם הן על רגשי [illegible] כאבים ושמחות של דורות אנושיים, על הרהורים עמוקים סביב חיים ומוות, על חוויית העולם הלה בשפע התגלויותיו.

ג. המציאות.

לשם בירור המושגים נבחין קודם בין לימודים שמטרתם לפתח יכולת אמנותית או יכולת לפעולות קרובות לאמנות מצד אחד ובין לימודים של אובות באמנות, תורתה, והיסטוריה (וגם) תרגילי בסגנונות היסטוריים מצד אחר. הסוג הראשון ~~של לימודים~~ מוצג בבתי-הספר של העממיים והתיכוניים של הארצות שיש להן גם מוסדות כאלה. ברובם מלמדים גם אצלנו מלאכת-יד בין ציור ~~ובין לימודים~~ ובלימודים (האלו) נכללים (גם קצת) נסיונות לציור. (לא נימוס כאן על) אלות ~~קשורות~~ מדרגתם הדיונה, ~~[illegible]~~ היא הכשרה לאמנות ממש (ולאומנות) ואצלנו מוקדש לה מוסד (מקצועי) אחד, מלבד הוראה פרטית מצד אמנים. כן לא נתן פה ניתוח הפרטי ההוראה בבתי המקצועות או בקורת עליה. מבחינה המטרה הסופית ממנית אותנו בעיקר אלות שיטה ואירגונה של ההוראה הזאת.

~~כדוגמת תכנית הלימודים האקדמיים בחו"ל מלמדים גם אצלנו אלה~~

כאמור, ההוראה (נדונה) בפעולות מתקבלת גם אצלנו ומאמצים לא מעטים מוקדשים לזה. כדוגמת תכנית הלימודים האקדמיים בחו"ל הונהגה ~~[illegible]~~ (בבתי-הספר אצלנו) ובעיני של היתה (מאד) כבר מובן מאליו ונחוץ כמו מתימטיקה. שאמנות כזאת או (גם כן) גישה בלתי ביקורתית ~~כזאת~~ עלולה להתאים, כי בשטחים שונים בלקח החינוך העברי בארץ ובדרכו הוא כבר מראשיתו ומוסיף להתפתח לפי צרכיו ותפקידיו המיוחדים. לעצים ראשונים לתיקון המצב נעשו פני ההוראה בבתי (תיכוניים) מוסדות ~~[illegible]~~. במקומות אחרים נעשו נסיונות ארעיים בלבד, הרצאות בודדות וסדרות הרצאות וכו' פנסי-קורס נערכו שם. נסיונות כאלה אמנם רחוקים מן הנכון ומן הנחוץ ברחוק מזרח ממערב, אבל הדם קורא הנוער בלומד והסימנים הבולטים של השפעתם מאלפים ומעודדים.

(רחב למדי) (לשלבות באמנות ותורתה) בבתי-הספר התיכוניים של שתי ארצות מכבר ניתן ~~[illegible]~~ מקום (נכבד) (ואיטליה) ברית המועצות. באיטליה הונהגה ההוראה הזאת בגימנסיות הקלסיות. הנימוקים היו של לאומיים; הנוער היה צריך להשיג ידיעה כוללת של גדולות האומה (ולהעריך ערין גם עלי) ~~[illegible]~~ אמנות עמים אחרים. אמנם נשאר (שם) כיון חד-צדדי ארצי עד היום, אבל גם לזה מאופי

---

1) לעומת זאת לא הובאו לימודי הסוג השני, (אפילו בקושיה) ובקיה לאמנות לא נכללה בתכניות.

א5

נזכיר בקצרה גם מאמצים להשגת מבוגרים, בנושים באה"ק מחוץ לבתי-הספר, אע"פ שתחום זה יוצא מגדר נושאנו. כוונתנו להרצאות המאורגנות ע"י [illegible] מטעם מוסדות תרבות ואגודות ולאלה בערבות [illegible] העברי, ביחוד בקיבוצים. אולם קפעולה התרבותית [illegible]

לא נחלה האמנות אלא מקום צנוע עד מאד, חלקה מקרי וחסר כל שיטה (ומחמת) רמתה של אותה פעולה נמסרים למאזינים לעתים רשמים גרועים מקיטול כל פעולה [illegible] בשטחה. [illegible] המורגש המחסור בארצנו מוסמכים (המצאים ביחוד) להתחיל עם [illegible] המפניים. [illegible]

בקווים לתנועה [illegible]

להשלים את תמונת המציאות, נציין עוד שורות מעטות למקומם של חקר האמנות והוראת תולדותיה בשני מוסדותינו להשכלה מדעית גבוהה, באוניברסיטה העברית ובטכניון העברי. באוניברסיטה חסרה עד היום מקצוע זה. אגב ההוראה במקצועות אחרים, כמו ארכיאולוגיה או ספרות פרסית, מקנים המורים לתלמידיהם (בהרצאתם) גם ידיעות על האמנות הקשורה לעצם נושאי [illegible] אין צורך לומר לבירור (כבאת) האמנות תלויה בהבנתם האישית של המורים, [illegible] המצוינים בהבנה (הם) מעטים מאד, (ברור) שמידה כבאת של לימודים אינה מדעית ואינה מתאימה להישגים הגדולים של האוניברסיטה בשטחים אחרים. נקוה למוסד הנכבד והיקר הזה, בסופו של דבר [illegible] תגלית הספל, שיקום לתמיה במהרה וילכה לפקוד [illegible] במקצועותיו את תולדות האמנות. בפקולטה לארכיטקטורה של הטכניון העברי מצאו תולדות הארכיטקטורה כמקצוע (מתמיד משום) את מקומו ההגיוני. המקצוע היה במוסד זה אמצעי נשוא-פנים לחינוך ארכיטקטים (עקרוני) אורגנו לימודיו עם לימודי הפקולטה כולה לא לפי [illegible] סמיים, אלא בהתאם לצרכים המיוחדים של הבניה בארץ-ישראל. בראשית השנה הזאת אורגנה הוראת המקצוע מחדש והמוסד עשה צעד מכריע קדימה ע"י הנהגת תולדות האמנות באותה פקולטה (ומסר את) שני המקצועות (אחת.) בידי לומד הארכיטקט הצעיר את תולדות הארכיטקטורה לקולטורה ולמחוזה הגיאוגרפיים (ועמה) של התפתחות הבינלאומית של האמנות הנודעת מהשלכות האמנות באמריקה שהיא הארכיטקטורה. (תפר שיהיה עתיד) אין [illegible] להעריך את החידוש הזה, [illegible] פריו בבוא החבש של [illegible] [illegible].

(6)

והדרכה היוצאת מן מקצוע כשהוא לעצמו הולכת ורבה. גם אמנם ניתקל בגילוי חד-צדדי, גם בדבריו המועצות, אך חד-צדדיות זו היא תגובה הניכרת גם בחקר האמנות הסוציאלי היא מגוריה והביאה לידי מסקנות חדשות מאוד. גם מטפלים באמנות בעיקר מבחינת החברה ותולדותיה. והסגנונים (בפרי-מיצירות האמנות) נחקרים ומתוארים כביטוי הגלום בשינויים וכוחות מעמדיים ומדיניים. לעומת כאמור אלה מתמצאת, כמובן, חשיבות האמן היוצר ועצם הופעתו בתנאי מקום וזמן מסוימים מסתברת כתוצאה מתנאים אלו. נקודת המוצא כאן היא מן הגורמים האינדיבידואליים אל הקולקטיביים. גם מי שאינו מחובר למטריאליזם ואפילו מתנגד עקרי לו ירגיש בהכרה והרחבת האופק

* שבנקודות מבט אלו והשיטה הנובעת מהן. דוגמה ניתנה ממנה גם אנו למען תפקידנו.

ג. קווים לתכנית

הגישה הניתן להלן כוללת בצורה מעשית קודם ונוגע לעניינים רק בה במידה שיש ביד המורה העברי ומוסדותיו העליונים להשפיע עליהם ולהחליט על חידושים.

ההצעה הראשונה מכוונת ליחס שבין המלאכת-יד (ההוראה) לבין הציור. אלה היו עד כה שני מקצועות שונים ובדרך כלל ע"י מורים (מופרדים) מורות שונים. אמנם רצוי מאוד לאחד את שניהם עד כדי מקצוע אחד, כי גם הציור אינו אלא מלאכת-יד ויתרונו ממלאכות אחרות עדיין אינו מתבטא בקבוצות התלמידים ובהישגיהם הממוצעים. יחוד שני המקצועות היה מביא לידי הרמוניה בפיתוח הכשרונות הטכניים של עין ויד, מצמצם את השעמום המאיים לעתים במהלך הקפוא של ההוראות, ומוסיף עניין ושמחה. הציור, הפאורי (דקורטיבי) והצמוי (פיגורלי), חשיבה לחוד, אלא סיום והכתרה למעשי מלאכה, ימצא מקום אורגני בפעולות המלאכה והחדשות כאחת, ואין היכולת השונים לעורר לנו את זה. אל הדרך ליחוד הוראה ראויה, כי אין לנו לע"ע הכוחות המתאימים להוראה מאוחדת כזאת. כנגד זה אפשר כבר להביא את שני המקצועות לידי התאמה והתאמה הדדית. נוסף לציין את הדרכים לכך, זאת שיטת הריכוז, בשילוב מהלך שתי ההוראות סביב נושאים משותפים או במגע סביר של נושאים אלה. וכבר בכתות ג'-ח' צריך להראות דוגמאות של מלאכה מחשבת משוכללת באלה מן מלאכות, בקצת מלאכה, בגעדונות, בחניות, את מיטב הלימודים מתוך הסתכלות עניין, כמובן, בית המלאכה, שבו נראה והעבודה המלאכה מהלך מחומרי הגלם למיניהם והמכשירים השונים ועד המוצר המוגמר. את הפרי הטוב ביותר עושים סיורים בקבוצות קטנות. אחרי כמה נסיונות

מוצלחים (מותר להראות לתלמידים גם ציור ופיסול בתרגיל). בהשתלמות הראשונות כדאי לשים את הדגש
ביסודות הטכניים, לכן טוב להראות קצת עבודות מקוריות ולא רפרודוקציות. סיורים אצל אמנים
ובתערוכות טעונים הסברה קודמת בבית-הספר וקצת שיחה וסיכום גם אחר כן.
של בתי-הספר התיכוניים

בכתות ה- מוכרח אפוא לגשת להדרכה שיטתית וללמד תולדות אמנות כמקצוע. המכשירים והאמצעים
הנחוצים אמנם יקרים מאד-מאד, אבל אין זה מאמץ מיוחד ובשיתוף-פעולה בין בתי-הספר
ובין המוסדות המרכזיים אפשר להשיג קצת מאמץ פנסי-קסם ולארגן השאלת רפרודוקציות.

אין זה מתפקידי השורות האלה לברר את פרטי הסידורים הדרושים, כשם שגם את תכנית
הלימודים המוצעת הרינו מסופקים להגדיר, בלי לעמוד על חלוקת החומר לפרקיו, ורק על אפיו והיקפו
נרשום כמה דברים עקרוניים.

החיים האמנותיים של הישוב העברי, התיאטרון, התערוכות, וכן הספרות המקורית והמתורגמת שיצאה עד עתה
על אמנות ולבסוף טעם הקהל על ביטויו מראים עד היום תלות גמורה באמנות האירופית,
כאילו מחוץ לאירופה היו משתרעים מדברות
בלבד וכאילו לא היינו מסוגלים להסיק מסקנות הגיוניות ממצבנו הגיאוגרפי.
שכן אין אנו אירופים ואין אנחנו יושבי אירופה. המושג „טלי" („ניגוד לאומי") או „יהודי"
שהשתרש אצלנו מכוון לתרבות המערב, כאילו עולמות אחרים לא היו בנמצא. לא זו בלבד שאין אנחנו
נותנים אפילו מבטנו הפרימיטיבי של כל עם לראות את עצמו בלב כל היקום ולא בפינה נידחת;
אלא שאנחנו מעמידים עיניים במאור עינים לעומד ידיעת המצב את הרבגוניות האנושית, שנפגי[illegible]
מקצוע חדש רחב-ידים, לא נלך אפוא בדרכי הקומפילאטורים המסכנים המעתיקים אחריו זה את זה ואף
לא נלך תלמידיהם, אלא נשתדל לתת לנוער הלומד צורה עממית-תיכונית ובהתאם
להדרכה בגרנות את מיטב הישגי המצב של האמנות העולמית ובתכנית הלמודים המודרנית של כל עם ועם נתן מקום של
כבוד לאמנותנו אנו.
1 5 4 3 2 6

מאין יבואו המורים ואת הכוחות הנחוצים להגשמת תכנית זו?
אלא בהדרגה ותוך כדי פעולה,
אלות כאלה לא תיפתרנה מראש. מפעלי הבנין שלהם לבנות עד עתה הוקמו דווקא באמצעים
מצומצמים, בכוחות להלכה בלתי מספיקים. רק במשך העבודה המשותפת המשיכו גדלים
כוחות אלה ומתעצמים צעד צעד לקראת המטרה.